

לשבת חול המועד סוכות – תשע"ה הקשר החקלאי של מועדי ישראל איילת סקסטין

בקריאת התורה לשבת חול המועד (פסח וסוכות) נזכר חג הסוכות בארבע מלים קצרות: "וחג האסיף תקופת השנה" (שמות לד:כב). אלה מופיעות במסגרת רשימה תמציתית של כל המועדים, הנסמכת לפרשיה שבה אנו מזהרים פעמיים "פן תכרות ברית ליושב הארץ" (שם, פס' יב ו-טו), ומצווים שלא להשתחוות לאל אחר (פס' יד).

נגה הראובני, בוטנאי ומחנך, מייסד שמורת נאות קדומים וחתן פרס ישראל, עמד בהרחבה על הקשר בין שני המקראות הסמוכים הללו בספרו "טבע ונוף במורשת ישראל". במהלך הספר מביא הראובני סימוכין בוטניים וחקלאיים לביסוס הסברה כי הקשר הידוע והמוכר בין שלושת הרגלים לבין המועדים החקלאיים בארץ ישראל נועד לא רק לחזק את האמונה באלוקי ישראל ולהודות לו, אלא גם להיאבק בפיתוי לעבודת אלילים, שנחשבה בעיני "יושב הארץ" כדרך הבדוקה והבטוחה להביא גשם ולהצמיח יבול.

הוא טוען, למשל, שהחובה לחגוג את פסח באביב דווקא, שבעטיה אנו מעברים את השנים, נועדה למנוע התפתחות של פולחן חקלאי ב"חג-אביב" נפרד, שאינו קשור לאירוע יציאת מצרים ההיסטורי. אלמלא כן, "היתה עלולה להתחזק ... הפסיחה על שתי הסעיפים' ... מכאן, 'חג האביב' למועד ראשית הבשלת הדגן, שבו יש פיתוי לעבודת אלילים כדי לקבל יבולים יפים, ומכאן 'חג הפסח', שהוא חג היסטורי, ובו הודיה לאלהי ישראל..." (עמ' 49).

ברוח זו הוא מסביר גם מדוע דווקא שבעת המינים המסוימים שמצינת התורה הם אלה שקוראים עליהם מקרא ביכורים ומדוע אין מביאים ביכורים מגידולים אחרים האופייניים לארץ כגון השקד והבטנה; למה השתמרו דווקא חג החנוכה וט"ו בשבט ולא מועדים אחרים שהיו קיימים בתקופות שונות ונשכחו; ואין כאן מקום להאריך.

גם את טיבם של ארבעת המינים הוא מפרש כמייצגים את הקשר בין השמחה על אסיף היבולים לבין זכירת האירוע ההיסטורי של יציאת מצרים, ששניהם נובעים ממקור אחד – הקדוש ברוך הוא: **"פרי עץ הדר – הוא הפרי היחיד שבין המינים. הוא מייצג את סיום עונת הביכורים ("אלו מביאין וקורין: מן העצרת ועד החג" – ביכורים פרק א, משנה י), את האסיף, את המרכיב החקלאי שבשמחת החג". כפות תמרים "הלא הן עלי העץ, והם מייצגים את יציאת מצרים, את נאות המדבר, את הסוכות שבהן הושיב הקב"ה את בני ישראל בהוציאו אותם מארץ מצרים (ויקרא כג:מג)". ערבי נחל" הם ענפי העצים הגדלים על גדות הירדן, תחנתם הבאה של בני ישראל בדרכם ממצרים לארצם. כשם שנצטוו בני ישראל לקחת שתיים עשרה אבנים מן הירדן ולהציבן "לזיכרון לבני ישראל עד-עולם" (יהושע ד:ז), כך נעשה לחציית הירדן זכר בארבעת המינים. את "ענף עץ עבות" מייחס הראובני לסבך היערות העבותים שמצאו בני ישראל בהגיעם לנחול את הארץ (יהושע יז:טו, יח).**

לאורך התקופה "מן העצרת ועד החג", בעת אמירת מקרא ביכורים, מזכיר החקלאי ברצף מפורש את הקשר בין יציאת מצרים לבין "פרי האדמה אשר-נתתה לי ה'" (דברים כו:י). עם סיום התקופה, שלושת הענפים הנכרכים יחד ומצטרפים לפרי עץ ההדר מסמלים את הדרך ממצרים אל ההתיישבות בארץ, ומזכירים לישראל החוגג את סיומה המוצלח של השנה החקלאית כי אותו אל שהוציאו מבית עבדים לארץ שבעת המינים הוא האל שנתן לו את יבולו. האל המכוון את ההיסטוריה הוא גם האל המשגיח על ברכת האדמה - הוא ואין בלתו.